

СИСТЕМА КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ПОТРЕБУЄ УДОСКОНАЛЕННЯ

А.В.Бурковська, старший науковий співробітник
Миколаївський державний аграрний університет

У статті узагальнено існуючі в економічній літературі точки зору щодо кредитування сільгосптоваровиробників, розглянуто сучасний стан розвитку кредитної системи країни, розроблено пропозиції по її удосконаленню.

В статье обобщены существующие в экономической литературе точки зрения относительно кредитования сельхозтоваропроизводителей, рассмотрено современное состояние развития кредитной системы страны, разработаны предложения по ее усовершенствованию.

Одним з найбільш актуальних питань аграрної реформи в Україні є удосконалення кредитно-фінансових відносин та подальший розвиток ефективних фінансових інституцій аграрного ринку. Саме від доступності кредитних ресурсів для сільськогосподарських товаровиробників значною мірою залежить можливість нарощування обсягів виробництва та розвиток приватної ініціативи на селі.

Проблемам, пов'язаним з кредитуванням аграрної сфери економіки, займались і займаються чимало вчених-економістів, серед яких: В.М.Алексійчук, Л.М.Бойко, М.Я.Дем'яненко, С.І.Кручок, І.О.Крюкова, М.Я.Мойса, В.І.Перебийніс, Г.І.Піріг, П.Т.Саблук. Проте необхідно визнати, що деякі питання, що стосуються функціонування та перспектив розвитку кредитної системи в Україні все ж залишаються недостатньо розробленими. Саме їм і присвячена дана стаття, метою якої є узагальнення існуючих в економічній літературі точок зору щодо проблем кредитування сільгосптоваровиробників, вивчення сучасного стану його розвитку та розробка пропозицій по удосконаленню існуючої системи кредитування.

Кредит є потужним економічним чинником і важливим джерелом формування господарського капіталу. Своєчасне його залучення страхує сільськогосподарське підприємство за занепаду. За даними

авторів монографії під редакцією М.Я.Дем'яненка [9], у розвиток вітчизняного АПК щорічно необхідно спрямовувати 20-25 млрд.грн. інвестицій, що в 10-12,5 рази більше, ніж фактичні обсяги за останні роки. У 2003 р. сільськогосподарські підприємства отримали 6,8 млрд.грн. кредитів, що на 21% більше, ніж у 2000-2002 рр. [1]. У 2004 році сільське господарство отримало понад 7,7 млрд.грн. кредитів, що у 30 разів перевищує рівень 1999 року (причому, третина їх видана на пільгових умовах). Застосований в Україні механізм кредитного забезпечення аграрного виробництва передбачає за рахунок Державного бюджету компенсацію ставок за кредитами в розмірі не менше 50% облікової ставки, встановленої НБУ [6]. На компенсацію відсотків за кредитами за 5 років з бюджету було виплачено понад 700 млн.грн. Завдяки державній підтримці довгострокове кредитування розвитку сільського господарства в 2004 р. порівняно з 2000-м зросло у 12 разів і становить третину від загальних сум його кредитів [5].

Слід, однак, вказати, що на практиці мають місце затримки з поверненням кредитів банків, до основних причин чого сьогодні можна віднести насамперед відсутність відповідних каналів збуту продукції та високі процентні ставки кредитів. Однією з найважливіших умов своєчасного повернення наданих кредитів є наявність надійної і ліквідної застави, предметом якої раніше здебільшого виступали основні виробничі засоби (переважно — сільськогосподарська техніка), майбутній врожай, а також худоба. Але у зв'язку з їх нестачею для поліпшення кредитування сільського господарства й удосконалення кредитних відносин необхідно розробити заходи щодо запровадження іпотечного кредитування на основі створення Державного земельного селянського іпотечного банку України, які передбачатимуть визначення стратегії розвитку й тактики поточної діяльності банків — недопущення надмірних їх ризиків та отримання нормованого прибутку, цільовий характер кредитів, диверсифікацію діяльності, інтеграцію та кооперацію банків з агропідприємницькими структурами.

На жаль, банки часто прагнуть не тільки покрити свої ризики в АПК кредитною ставкою, а й встановлюють її на вищому рівні,

ніж для підприємств інших секторів економіки. Кредитна ставка в АПК у 2001 році становила 33%, а в цілому в економіці країни – 27%, у 2002 році – 25,8% і 19% відповідно, у 2003 році – 20,8% і 18% відповідно. Тобто, аграрний сектор знаходиться в защемленому стані. Станом на 1 жовтня 2004 р. вітчизняним аграріям було видано кредитів на суму 6,5 млрд.грн. (що на 21% більше рівня 2003 р. на ту ж дату), з яких 2,8 млрд.грн. отримано на пільгових умовах (2,2 млрд.грн. – короткострокових, 0,6 млрд.грн. – довгострокових кредитів). Відсоткові ставки варіювались від 10,5% до 26%, середній же їх розмір за кредитами становив 18%. При цьому кожному третью кредитну гривню надавав банк “Аваль”. За вказаний період 2004 року кредитними коштами скористалися 75 тис. підприємств АПК [7].

Проте, незважаючи на поліпшення ситуації із залученням кредитних ресурсів сільгоспідприємствами, їх обсяг становить близько третини від загальних витрат на виробництво продукції, тоді як у розвинених країнах світу цей показник дорівнює 60-70% [1].

В Україні доцільно створити ефективну кредитну систему, що забезпечить надходження капіталів у сільське господарство, до складу якої слід включити іпотечні банки та кредитні кооперативи (спілки).

Оскільки короткотермінові кредити, як правило, вирішують лише тимчасові поточні проблеми і не працюють на перспективу, господарствам для забезпечення належної їх перебудови необхідні і довготермінові позички. За інформацією С.Власенка, нині близько 64% сільськогосподарських підприємств України потребують довгострокових кредитів терміном на 5-20 років, близько 16% – середньострокових (до 5 років) і тільки 10% – короткострокових [3]. І це не випадково, бо саме довгострокові кредити необхідні господарствам для розширення виробництва, оновлення фондів, забезпечення сталого розвитку.

Відсоткові ставки за кредити, які надаються сільськогосподарським підприємствам на виробничі потреби, враховуючи термін кругообігу оборотних засобів, повинні бути нижчими за встанов-

лені Національним банком України. На покриття різниці між ними доцільно щорічно передбачати в бюджетах і кошти цільовим спрямуванням, що є ефективним і простішим ніж наступні дотації [8].

Розвиток кредитних відносин комерційних банків з підприємствами агропромислового комплексу України гальмується цілим рядом факторів, найбільш вагомими з яких, як справедливо вважає В.Березовик, є кредитні ризики, що мають як системний, так і індивідуальний характер. Перші з них пов'язані із загальним станом економіки, непрогнозованістю її розвитку, проблемами законодавства. Індивідуальні кредитні ризики стосуються поведінки конкретних позичальників, їх можливостей та бажання своєчасно розрахуватися з кредиторами [2].

В Україні доцільно створити фонд кредитної підтримки сільгосптоваровиробників, джерелами якого можуть бути: кошти, одержані від реалізації продукції аграрних підприємств — у розмірі одного відсотка; повернена заборгованість по раніше одержаних позичках з державного бюджету; надходження коштів від одержаного державою ввізного та вивізного мита; надходження від грошової приватизації державних об'єктів АПК; кошти, одержані в порядку різної допомоги; надходження від повернення кредитів, наданих за рахунок фонду та плати по відсотках за них; інші джерела [8].

Важливим напрямом кредитної підтримки розвитку аграрного сектору АПК є лізинг, завдяки якому підприємства одержують можливість оновлення своєї матеріально-технічної бази. Його ефективність пояснюється такими перевагами:

- лізинг, на відміну від кредиту, зменшує ризик неповернення коштів, бо за лізингодавцем зберігається право власності на передане майно;
- він не вимагає негайного початку платежів, що дає можливість господарським формуванням придбати сучасну техніку й устаткування без різкої фінансової напруги;
- лізингова угода гнучкіша й має компромісні умови порівняно з кредитним договором, дає можливість обом сторонам лізингової угоди вибрати вигідну схему виплат;

- лізингове майно не перебуває на балансі підприємства-лізингоодержувача, не збільшує його активи і звільняє від сплати податку на дане майно;
- платежі по лізингу відносять на витрати виробництва (собівартість), тим самим знижуючи тягар оподаткування прибутку підприємства.

Привабливість лізингу для сільгоспідприємств полягає в тому, що, не маючи коштів для придбання нової техніки й устаткування, суб'єкт господарювання може її одержати на вигідніших умовах, ніж за договором купівлі-продажу. Якщо підприємство закуповує техніку за рахунок власних коштів і довгострокових банківських кредитів, то воно фінансує дані витрати з фонду його розвитку, сформованого з одержаного прибутку (після сплати податку на прибуток, а також ПДВ на придбану техніку) [4].

Однією з найбільших переваг лізингу з економічної точки зору є те, що підприємство одержує не кошти, а безпосередньо конкретні засоби виробництва, які мають техніко-економічні характеристики, чітко визначені самим підприємцем. Тобто виробник може відразу приступати до випуску продукції, надання послуг і з одержаної виручки поступово розраховуватися з лізингодавцем. Терміни й розмір виплат — предмет взаємної домовленості сторін, тому можна досить гнучко врахувати інтереси кожного партнера. Проте необхідно визнати, що нарощуванню масштабів державної агролізингової діяльності заважають недостатні обсяги її фінансування. До цього часу в країні не створено цілісну систему формування коштів для забезпечення агролізингових операцій. Загальна потужність її джерел в агропромисловому виробництві України є, на жаль, недостатньою.

Висновки:

- кредит — це потужний економічний чинник і важливе джерело фінансування розвитку сільгоспідприємств, своєчасне залучення якого страхує їх від занепаду;
- фактичні обсяги наданих в останні роки АПК кредитів в 10-12,5 рази менші, ніж його потреба в них. Але і по них на практиці мають місце затримки з їх повер-

ненням, основними причинами яких є відсутність у господарств відповідної застави та ефективних каналів збуту продукції, високі процентні ставки по кредитах, які за своїм розміром перевищують середній рівень по народному господарству в цілому і потребують помітного зменшення;

- в Україні доцільно створити ефективну кредитну систему, до складу якої слід включити іпотечні банки та кредитні кооперативи (спілки), а також спеціальний фонд кредитної підтримки сільгосптоваровиробників;
- кредитування агротоваровиробників повинно здійснюватись за ринковими принципами, але у сполученні з елементами державного регулювання;
- важливою складовою кредитної підтримки сільгосптоваровиробників є лізинг, який дозволяє їм на порівняно вигідних умовах одержувати необхідну техніку. Але нарощуванню масштабів агролізингової діяльності заважають недостатні обсяги її фінансування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аграрний сектор – 2004 //Сільський час. – 2005. – 12 січня. – №1.
2. Березовик В. Кредитні відносини банків з агропромисловим комплексом України //Економіка АПК. – 2003. – №1. – С.18-23.
3. Власенко С. Земля як предмет застави. Український досвід //Агро бізнес сьогодні. – 2004. – №3. – С.13-14.
4. Домашенко Ю.В. Лізинг і лізингові операції в сільському господарстві // Економіка АПК. – 2004. – №10. – С.118-122.
5. Краса, гордість і багатство України – справедливо пов'язуються із селом //Сільський час. – 2004. – №88. – С.2-5.
6. Мойса М.Я., Крюкова І.О. Ресурсний потенціал аграрних підприємств та економічний механізм його раціонального використання //Економіка АПК. – 2004. – №2. – С.38-43.
7. Недостатній обсяг застав у підприємств АПК стримує їх кредитування // Сільський час. – 2004. – №79. – С.2.
8. Пиріг Г.І. Генезис кредитних відносин у сільському господарстві //Економіка АПК. – 2004. – №2. – С.64-69.
9. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва /За ред. М.Я.Дем'яненка. – К.: ІАЕ УААН, 2002 – С.150.